

Isaac Rosa

**ZEMLJA
STRAHA**

Sa španjolskoga preveo
Matija Janeš

Zagreb, 2020.

disput

Prvi je put mislila da se zabunila. Možda su joj kad je platila doručak krivo vratili ili joj je ispala novčanica dok je vadila novac. Drugi si je put rekla da ne može biti zabuna. U glavi je prošla svoje troškove otkako je prethodnog jutra podigla novac s bankomata. Izračun nije odgovarao, nedostajalo je dvadeset eura. Treći je put pomislila na krađu u uredu. Običavala je ostaviti torbicu da visi s naslona stolice kad bi išla na zahod ili dok je bila na sastanku u drugom uredu. Netko je lako mogao prići i, iskoristivši njezinu odsutnost, ugurati ruku, izvući novčanik i uzeti novčanicu, pazeći da ne odnese sav novac, računajući točan iznos da se ne primijeti nedostatak onoga što je ukradeno. Nije imala razloga sumnjati ni na koga iako je neke kolege jedva poznavala, stvari na poslu brzo su se mijenjale, ljudi su kratko ostajali u toj tvrtki, što je dodavalo ravnodušnost i zlopamćenje potrebne da netko odluči krasti na njezinu radnom mjestu. Ali danas, već četvrti put, Sara je sigurna da joj nisu u uredu ukrali novac koji joj nedostaje. Cijeli dan nije nogom kročila u ured, zaposlena nošenjem papira amo-tamo, kretanjem koje joj je oduzelo cijelo jutro. Ne treba pomišljati ni na djelo kakvog džepara u metrou: ponavljanje radnje to isključuje, a i nije vjerojatno da bi

lopov izvukao novčanik, uzeo samo jednu novčanicu male vrijednosti i vratio ga na mjesto. Novac su joj mogli uzeti samo u njezinoj vlastitoj kući.

Tu je ta cura koja dolazi čistiti nekoliko puta na tjedan. Pokušava se sjetiti kojeg su se datuma dogodile prethodne krađe, čini se da se poklapaju s danima kad je djevojka u kući. Vrlo je mlada, Marokanka, zove se Naima. Ništa drugo o njoj ne zna. Radi u drugim stanovima u istom bloku, preporučilo ju je više njezinih poslodavaca. Brza je, čista i tiha, rekla joj je jedna susjeda. Bez ugovora, naplaćuje po satu i nema vlastiti ključ. Dolazi popodne, kad su Carlos i ona kod kuće, ali često je ostavljaju samu ili na brigu Pablu. Doista, radi brzo i jedva da otvori usta, samo da pita želi li gospođa da prvo očisti spavaću sobu ili kuhinju i da zatraži dopuštenje ako treba na zahod ili popiti čašu vode. Vrlo je pristojna i govori tiho, a iako joj Sara tika i moli je da je zove imenom, uporno joj se obraća s “gospođo”, u trećem licu.

Posumnjavši, Sara obavlja određene provjere prije nego što djevojka stigne. Pregleda ladice u spavaćoj sobi i otkrije da nedostaje više toga što prije nije primijetila: nekoliko narukvica koje stavlja samo u svečanim prigodama, par naušnica i bezvrijedna ogrlica. Pomišlja da ih je možda spremila na drugo mjesto, ali potraživši ih, primijeti nove nedostatke, uvijek se radi o nakitu, isključivo male vrijednosti. Nastavlja provjeravati ostatak kuće i locira nove rupe koje do sada nije primijetila: filmove čiji nestanak jedva da se primjećuje u narasloj videoteci, CD-ove, ukrasne detalje, nekoliko boca pića iz bara, ostaci posljednje božićne košare iz njezine tvrtke.

Ne misli da treba još dokaza, ali želi se osigurati posljednjom potvrdom. Uzme torbicu, izvadi novčanik, pre-

broji novac koji nosi sa sobom, spremi nekoliko novčanica u džep, ostatak ostavi u novčaniku i položi ga na noćni ormarić u spavaćoj sobi, na vidljivo mjesto. Odmah potom dolazi djevojka, koja pristojno pozdravi i uđe u kupaonicu da obuče kutu i tenisice. Kad proviri, Sara je već odjenu la kaput. Kaže da mora izaći, da je neće biti duže vrijeme i ostavi je samu u stanu. Gotovo dva sata provede vani. Hođa do obližnjeg trgovačkog centra, obavi malenu kupnju da opravda svoje izbivanje i zatim sjedne u kafić. Popije nekoliko kava, popuši četiri ili pet cigareta, prolista besplatne novine. Kad se uvjeri da je djevojci dala dovoljno vremena da se osjeća sigurno i zaboravi na oprez, vrati se kući.

Stigavši, otkrije da je Naima već otišla, malo ranije nego inače. Carlos priprema večeru, a Pablo piše zadaću. Sara uđe u spavaću sobu i pronađe novčanik na istom mjestu gdje ga je ostavila. Provjeri ga ne dirajući ga. Vidi da je u istom položaju, ili možda blago pomaknut udesno, nije sigurna. Još uvijek ga ne otvara. Radije će pričekati da večeraju i spreme Pabla za spavanje, kao da će ga tako zaštititi od zločina. Oteže koliko može trenutak spoznaje. Nakon večere, kad je Pablo već u krevetu, Carlos i ona gledaju film dok im dovoljno ne dosadi te odluče poći na spavanje. Svuče se, opere zube, i tek kad je Carlos već legao i ugasio svjetlo na svom noćnom ormariću, odluči uzeti novčanik i otvoriti ga. Broji novčanice. Bila je ostavila dvije od dvadeset eura i tri od deset. Sad nedostaje novčanica od deset eura. Na brzinu se uvjeri, kako ne bi morala objašnjavati Carlosu ako je vidi kako broji novac u to doba. Ali zaključí da neće moći spavati ako ne bude posve sigurna, pa izvlači novčanice iz novčanika, pažljivo ih razdvaja, oprezno ih broji, klizi prstom po svakoj za slučaj da su se zalijepile.

10 Nema sumnje, jedna nedostaje. Primjećuje kako je lopovica oprezna, uzima malu novčanicu kakvih ima najviše, da se nedostatak ne primijeti. Deset eura. Razmisli koliko je već dugo potkrada. Cura radi kod njih već tri mjeseca, pa na brzinu izračuna množeći tjedne s novčanicama od pet ili deset eura, ili povremeno s kojom od dvadeset.

Uvuče se u krevet. Carlos već drijema, ali budući da ona ne gasi odmah svjetlo, okrene se i upita ju je li sve u redu. Ona mu sve ispriča. Pripovijeda mu otpočetak, ne najavljujući svršetak, kao da dozira napetost. Govori mu o početnim sumnjama, o malim otuđenjima, o nestalim predmetima, koje nabraja istim redoslijedom kojim ih je identificirala. Priča mu o zamci koju je postavila to poslijepodne i što je ustanovila. Mogla mu je reći izravno: čuj, ta cura, Naima, potkrada nas. Ali radije mu sve pripovijeda onako kako je to ona proživjela. Tako se nada da će on prvi izreći presudu, da će predložiti očekivani zaključak, da dobije potvrdu svojih sumnji, i čak joj lakne jer neće ona biti tužiteljica. Međutim Carlos sluša u tišini i kad ona završi, ne kaže ništa. Pričeka nekoliko sekundi, kao da ne drži priču gotovom i kao da nedostaje posljednje poglavlje. Što misliš, najzad upita. Što mislim, Sara ponovi i doda: što ti misliš, za mene je vrlo jasno. Ali on ne odgovori. Ona će morati biti ta koja će donijeti presudu, kao i ta koja će, su-tradan, izvršiti kaznu.

Prije negoli legne, obično izvidi kuću dok je Sara u kupanici. Zaključa ulazna vrata, provjeri slavine, spusti venecijanere. Zatim opere zube, pomokri se, pokrije sina, provjeri budilicu. Konačno legne u krevet, uzme knjigu iz ruku Sari koja je zaspala i ugasi svjetlo. Četvrt je mirna, a prozori imaju dvostruko staklo, te je soba u tišini. Maleni kućni zvuci, pucketanje namještaja, motor hladnjaka, tuš koji objesno kaplje, cijevi, promukli glas susjeda koji se prepire sa ženom. Svake noći, u isto vrijeme, jedan automobil velikom brzinom prođe ulicom, škripi pneumaticima dok skreće u zavoj i nestane u buci kočnica i ubrzanja. On zna da se svake noći u gradu krađu vozila, a poznate su mu i priče o ilegalnim gradskim utrkama, no možda je to neki građanin kojemu se uvijek žuri. Poneke noći, rijetko, čuje kako netko viče. Nепреpoznatljiva vika, kratka i daleka, koju možda stvara netko tko zove drugoga koji se udaljava, ili netko tko izražava svoju radost nemajući obzira prema susjedima, no možda je to i poziv upomoć. Jedne se noći vika nastavila glasnim dijalogom, u kojem kao da je zamijetio agresivnost u porastu. Dvoje ljudi koji su raspravljali, koji su se možda svađali. Ustao je i provirio kroz otvore na venecijanerima u dnevnoj sobi, ne usuđujući se podignuti

ih da ga ne bi slučajno vidjeli s ulice i žigosali ga kao neželjenog svjedoka. Ništa nije vidio i nekoliko sekundi poslije vika je iznenada prestala. Možda su se pomirili nakon posljednje uvrede i prešli na šapat ili je jedan od njih pao poškošen od udarca, od poteza britvom zbog kojeg je zanijemio, ništa se više nije čulo. Kad se vratio u krevet, čekao je da začuje policijsku sirenu, uvijek neki susjed nazove hitne službe, no možda to noćas ide njega, jedinog svjedoka u ovim satima, koji se oglušio na zov odgovornosti, tako da će sutradan na pločniku ostati samo ona crnkasta mrlja koja danima ne odlazi.

Ponekad, usred noći, nakon dva ili tri sata mirnog sna, probudi se u strahu. Ne zna je li ga kakva noćna mora odbacila od sebe ili ga je dozvao kakav ulični zvuk, no najednom se probudi, uplašen. Stan je tih, Sara spava, okrenula mu je leđa. U tom trenutku svijest mu je dovoljno razbudena da zna da je budan, ali ne dovoljno da bi normalno prepoznao svijet. Evo ih ušli su, pomisli, i ta čestica *evo* označava kraj jednog čekanja, ispunjenje nečega neminovnog. Evo ih ušli su. Drugi put njegova misao poseže za drugim riječima: *još uvijek*. Probudi se u strahu i pita se jesu li još uvijek ovdje. Iz kreveta vidi sjenu hodnika i u dnu blag sjaj nekog komada namještaja na svjetlu uličnih svjetiljki što ga propuštaju venecijaneri u dnevnoj sobi. Pričeka nekoliko sekundi, dok se sasvim ne razbudi, a kad dospije u stanje potpune budnosti, strah je već manji, sveo se na svoju uobičajenu mjeru, i on se umiri. Nisu ušli. Nisu mogli ući. Ustane i izađe na hodnik, hodajući prema dnevnoj sobi, prisjeća se jednog od svojih najautentičnijih, najstarijih strahova: neke vrste razumske noćne more, naime ne pojavljuje se ni iz kakva sna, čista je mentalna konstrukcija. To je trenutak u kojem, pošto napravi nekoliko koraka

u tami, otkrije da je zavoj hodnika, točka do koje još nije stigao, osvjetljen svjetlošću koja dopire s ulaznih vrata koja su širom otvorena prema stubištu zgrade. Drži da to nikad nije sanjao, samo je razmišljao o tome, zamišljao to, ali njegova mašta ima vizualnu snagu učestala sna ili čak sjećanja iz djetinjstva koje je teško vremenski odrediti: pomakne stopalo, proviri tek s pola glave iza ugla, vidi otvorena vrata stana, a vani eksterijer za koji se u tom trenutku ne može reći predstavlja li prijetnju ili spas: tamno stubište i jedino svjetlo od dizala koje je zaustavljeno na njegovu katu, okomit pravokutnik žućkaste svjetlosti koja je dovoljna da djelomično osvjetli hodnik u njegovu stanu. Mnogo je puta zamislio taj trenutak, kao način pripreme za onda kad se stvarno dogodi, iako zna da tada nikakve pripreme neće vrijediti.

Prvo bi trebalo provjeriti jesu li još uvijek unutra. Govori u množini, naime vijesti najčešće spominju više provalnika koji ulaze na vrata, no zna se i za nekog čovjeka-pauka samca koji se penje na niže katove zgrada ili se spusti s krova na zadnje katove. Bilo bi poželjno da su već otišli, da su brzo svršili, čist posao, profesionalan, i jednostavno su zaboravili zatvoriti vrata na izlasku ili su ih namjerno ostavili otvorenima da ne prave buku zatvarajući ih, da ne probude stanare zgrade, pristojnost na kojoj treba biti zahvalan. Ali zašto je onda dizalo ondje zaustavljeno. Čudno je da se netko poslužio njime da se uspne, stubište bi bilo logičnije iako se radi o šest katova, ne bi riskirali da motor dizala uzbuni nekog mučenog nesanicom. To su profesionalci, ne bi bili tako nesmotreni. Vjerojatno je ondje zaustavljeno otkako je stigao posljednji stanar na katu, običava doći kasno, ušao je u svoj stan i nitko se više noćas nije koristio njime. Ustvari, nije nužna ta svijetla prisut-

nost dizala, to je neprikladan detalj, izvučen iz uobičajene filmske scenografije. Logično bi bilo da su vrata stana zatvorena, svejedno jesu li unutra ili su već otišli. Širom otvorena vrata ubrzala bi pozivanje policije, ostavila manje prostora za bijeg. Carlos odluči popraviti svoju noćnu moru, ukloniti ta otvorena vrata koja ne samo da nisu svojstvena profesionalcima nego su i nerazložna, kao da su ga provalnici pokušali preplašiti tom vrstom pojedinosti, a nije normalno da ga pokušaju preplašiti, ne treba im to.

Sljedeći je korak ulazak u dnevnu sobu. Može se očekivati da će zateći darmar. Nikad nije vidio kako izgleda dnevna soba nakon pljačke, ali nisu mu strane kriminalistička proza i televizijske serije: potpun kaos, ladice izvučene iz ormara, knjige po podu, razbacani papiri, okrenute stolice. Prije treba očekivati nešto manje skandalozno, blaže. Nestanak nekih kućanskih aparata, prašnjava rupa na mjestu televizora, računala i glazbene linije. Pažljivo otvorene ladice. Malobrojni pomaknuti papiri, traže samo predmete koji imaju direktnu vrijednost, nikakve ugovore ni lozinke za bankovne račune, bolje nakit, gotov novac, zlatne predmete, dobro uščuvanu tehniku. U tom slučaju logično bi bilo da se ne ograniče na dnevnu sobu. Zanimljive stvari nalaze se u spavaćim sobama. Nakit, novac za mjesečne račune, bračno prstenje, takav plijen uvijek je blizu kreveta.

U tom slučaju prelazimo na drugu verziju njegova svjesnog košmara. Onu goru. Onu zbog koje ponekad kad se probudi u strahu radije ne otvara oči: ovdje su, u spavaćoj sobi. Drži vjeđe čvrsto stisnutima, pokriven poplunom, okrenut prema noćnom ormariću. Neuspješno sluša: nema koraka, ni disanja, ni šaputanja, ni šuškanja odjeće. Konačno otvori oči. Nema nikoga. Mnogo je puta pomi-

šljao što bi učinio da je netko u stanu. Zamišlja da usred noći otvori oči i čim mu se zjenice priviknu na tamu spavaće sobe, prepozna muškarca, dvojicu muškaraca, u crnom, s kapuljačama ili fantomkama, koji petljaju po ladicama komode, jednu ruku uguraju među gaće i čarape, a drugom drže malenu svjetiljku što baca blagu svjetlost. Bolje da se pravi da spava, pomisli. Čak je bolje da doista spava. Ne buditi se, ništa ne čuti. Bio bi im zahvalan da ga uspavaju narkotikom, malom bočicom ili vlažnom tkaninom stavljenom pod nos, i da se probudi tek za pet ili šest sati, s glavoboljom i suhim ustima. Neka dovrše posao i odu, pa da tek sljedeće jutro, nakon nekoliko rutinskih jutarnjih radnji (odlaska na zahod, oblačenja hlača, čak i doručka), ustanovi što nedostaje, gdje su naušnice koje sam ostavila na stolu, nema mi ključeva od auta, jesi li vidio moju torbicu. Ali ako i dalje budu ondje kad otvori oči, ako ih iznenadi u najgorem trenutku, što da radi. Isključeno je da im se suprotstavi, baci se na njih. Dvojica su protiv jednoga, to su opaki tipovi, znaju se tući, sigurno su naoružani, a on je ošamućen od sna, mlitav, on je pacifist, ne zna zadati udarac, pod je hladan kad stupi bos. Usto nema nikakav tup predmet nadohvat ruke, ne može ih udariti malom papirnatom svjetiljkom s noćnog ormarića niti može baciti na njih papuču ili presavijene novine. Može vikati nadajući se da će se tako prestrašiti i pobjeći. Što se više u takvim situacijama. “Upomoć” djeluje vrlo teatralno, isto kao i “pomozite”, da ne govorimo “uzbuna”. “Policija” baš nije praktično, a i dolilo bi ulje na vatru, postat će nervozniji i reagirati agresivno, još agresivnije. Možda samo vikati, nejasno. Dugo i promuklo “a”, nadajući se postići tako odlučan krik koji će ih natjerati u bijeg. Ali kad poviče, prioritet im više neće biti bijeg, ne nadajmo se tako kukavnim

16 lopovima, amaterima. Prvo će trebati ušutkati vikača, udariti ga, ugurati mu čarapu u usta, staviti mu jastuk preko lica, uto će se probuditi Sara, nešto će trebati napraviti i s njom, ti se pozabavi bukačem, a ja ću se pobrinuti za ovaj bombončić.

Svakako je bolje da ne primijete da je budan jer može očekivati jedino agresivnost. Ni nastavak spavanja nije jamstvo. Čitao je priče o entuzijastično nasilnim provalnicima kojima kao da je više do tučnjave nego do plijena, koje crna kronika oslikava kao divljake koji se, razočarani malom vrijednošću onoga što su pronašli, izivljavaju na stanarima, muče ih da priznaju gdje su skrovišta, skriveni sefovi, tajne lozinke kreditnih kartica; ponekad ih čak opisuju kao sadiste koji ne propuštaju priliku da teroriziraju neku obitelj, mužu polome prste, prisile ga da svjedoči silovanju žene, čak i djece. U tom slučaju od njega se očekuje nešto više od histeričnog krika koji usred panike možda ne bi ni izašao iz njegova grla. Očekuje se žrtva, junaštvo, da se baci na provalnike i izdrži hrvanje dovoljno dugo da Sara i dječak dospiju do stubišta i zatraže pomoć, iako uvijek ima i treći provalnik u prikrajku koji će spriječiti bijeg, i onda će biti red na Sari da njezina vlastita žrtva spasi barem dječaka. Ako smo noćas imali tu nesreću da nas dopadnu sadisti, uobičajeni zločinci, okorjeli od boravka u zatvoru, koji se uzbude na prizor svježeg i uspavanog mesa, neka nas barem ne bude, neka nas udare u snu, neka izgubimo svijest prije nego što se probudimo i tako anestetizirani budemo na milost i nemilost njihovim grubostima, uz tek tjelesni bol i njegove posljedice, bez dodatka svjesne strave. Želimo li uvećati košmar koji gradimo, uključit ćemo bolesne provalnike, prije slučajeve za psihijatriju nego za zatvor, koji uživaju u tuđoj boli, i koji čak neće ni pro-

buditi bračni par udarcem ili nasilnim otkrivanjem, nego će to radije učiniti blago, čak i nježno, gotovo ne stišćući šaku, prolazeći prstima kosom u milovanju, govoreći ispo-tiha, hajde, probudi se, hajde, spavalice, stigli smo.

Ali nisu ovdje. Konačno otvori oči, ustane, prijeđe hodnik, provjeri bravu na vratima, venecijanere, pokrije dječaka, pomokri se, popije vode i ponovno legne, ne zna da li više posramljen zbog svoje neumorne mašte ili zbog svojeg kukavičluka na kvadrat, dok konačno iznova ne zaspi.